

גבולות היחידה: פרק י"ב פסוקים כט – לו

נושא היחידה: מכת בכורות

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

הסבר כללי:

הגענו למכה האחרונה, מכת בכורות. זו המכה הניצחת שאחריה ימהר פרעה וישלח את בני ישראל ממצרים. כדאי לקרוא את הפסוקים באופן דרמטי, כדי להמחיש את הדרמה שאירעה במצרים באותה שעה.

לקראת השיעור הבא יש לתת הוראות מדויקות מה להביא. קראו בנספח.

פתיחה:

ניזכר מה למדנו בשיעור הקודם. למדנו על מצוות הפסח. פסח מצרים ופסח דורות. בני ישראל מצטווים לקחת כבש בעשור לחודש, לשמור עליו ארבעה ימים, ובי"ד בחודש בין הערביים לשחוט אותו. הם אמורים לאכול אותו בלילה עם מצות ומרורים, כשהם לבושים בבגדי הליכה ומוכנים ליציאה לדרך. למדנו שאסור היה להם לצאת מפתח בתיהם עד הבוקר. מה קורה במצרים בשעה זו? נכבה את האור בכיתה ונקרא את הפסוקים בדרמטיות.

עיון בפסוקים:

המורה קורא את הפסוקים באופן דרמטי, לאט. מפסוק ל' יש להגביר את הקצב ולהרים את הקול. פסוק לא' ייקרא בבהילות. פסוקים לה – לו בנחת. יש להמחיש את הניגוד בין מה שקורה במצרים – מכת בכורות, לבין מה שקורה אצל בני ישראל – הם יוצאים ממצרים, והולכים ושואלים משכניהם כלי כסף, כלי זהב ושמלות.

כעת נחدد כמה נקודות חשובות:

- **ויהי בחצי הלילה** – בדיוק בחצי הלילה. ה' יודע לחשב בדיוק עתים ורגעים. באזהרה נאמר (**נבקש לעיין** שוב, פרק י"א פסוק ד) כחצות הלילה – ולא בחצי הלילה. כדי שאם יטעו החרטומים בחישוב הזמן, לא יהיה זה חילול השם.
- **מי מת במכת בכורות? נשאל את הילדים ונכתוב** על הלוח לפי הסדר. מבכור פרעה, עד בכור השבי (אסירים) וכל בכור בהמה. **נחזור ונעיין** באזהרה, פרק י"א פסוק ה: מי נוסף שם על מי שכתוב פה? בכור השפחה אשר אחר הריחיים. **נוסיף** אותם לרשימת המתים, לפני בכור השבי. תיווצר רשימה של בכורים לפי סדר חשיבות. חשוב להדגיש שהרשומים ברשימה זו הם 'נקודות עוגן'. למעשה, כל מי שבטווח של הרשומים כאן מת במכת בכורות. לא רק אלו הרשומים.

- מדוע מתו בכורות הבהמה? נזכיר כי הבהמות היו מאלוהי מצרים. זאת עוד הזדמנות להיפרע מאלוהי מצרים.
 - אין בית אשר אין שם מת. הכיצד? אפשר לשאול את הילדים מי בכור? יש בנות בכורות. לפעמים אין בכור בבית. ההורים לא בכורים ויש להם בת בכורה. רש"י אומר שאם לא היה בכור – גדול הבית היה מת (אבי המשפחה).
 - שאלה לילדים: חשבו, לאור כל מה שלמדנו על המכות, אלו הבדלים יש בין המכה הזו למכות אחרות? ניתן לכוון את הילדים לתשובות.
 - כל מכה נמשכה כשבוע. מכה זו – כהרף עין.
 - אזהרה – לכל מכה היתה אזהרה אחת לכל היותר (או שלא היתה). למכה זו שתי אזהרות.
 - לא ניתן לחשוב שבמכה זו יש 'דרך הטבע' כגון, מגפת דבר או מכת ארבה וכד'.
 - במכה זו ניכרת ידו של ה' באופן ברור.
 - מכה זו התבצעה על ידי הקב"ה (או שליחו המשחית) ולא על ידי משה או אהרון.
- כל הנקודות האלה ממחישות את עצמת המכה והבהילות שגרמה בארץ מצרים. בשלב זה פרעה קם בעצמו, בלילה, שלא כדרך המלכים ומזמין את משה ואהרון לארמונו¹. הוא משחרר את בני ישראל בלי שום תנאי (הוכיחו...)²
- **נשאל:** מה לקחו איתם בני ישראל כשגורשו ממצרים? נבקש לעיין בפסוקים ולמצוא תשובה מלאה. (פס' לד: בצק שלא נחמץ, משארותם צרות – שאריות מצה ומרור, כלי כסף כלי זהב ושמלות ששאלו ממצרים. האם היו חייבים 'לנצל את מצרים'? כן! כדי לקיים 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול', שנאמר בברית בין הבתרים.
 - **להגיד שבחם של ישראל – שלקחו בשעה בהולה זו את הכלים מהשכנים המצריים,** ועשו כדבר משה!

הצעות להמחשה:

- קריאת הפסוקים בהתאם למצב במצרים.
- אפשר להמחיש את זה בכיתה בקריאה (קריאה מומחזת) לאחר הלימוד. למשל, במילים 'כולנו מתים' – יקראו מספר ילדים ויחזרו על המילים האלה.

מסרים והפנמה:

- ה' מכה בבכורי מצרים בעצמו, בדיוק בזמן שקבע לכך.
- שבחם של ישראל שעושים כדבר משה.
- קיום ההבטחה לאבות – ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

¹ רש"י על אתר מפרש שפרעה הלך לחפש את משה ואהרון, ולא שהזמין אותם לארמונו. דברי רש"י מתאימים למגמה של הפשט, שהמצב השתנה. מעתה לא משה ואהרון פונים אל פרעה, אלא הוא מחפש אותם. לשיקול המורה אם להזכיר דבריו אם לאו. אין הכרח בכך.
² ניתן להוכיח מפסוק לא - לב: גם אתם, גם בני ישראל, גם צאנכם, גם בקרכם, כאשר דיברתם (רש"י – שגם פרעה ייתן להם). כל תנאי שהיה לפרעה בשעת המכות בטל מעשיו.

מבט שלם:

פרק יב' עוסק בהלכות הפסח, ומשולבים בו אירועי מכת בכורות ויציאת מצרים.

סיכום, והכנה לשיעור הבא:

למדנו על המכה הניצחת – מכת בכורות. ה' מבטיח לאבות ומקיים לבנים. בני ישראל עומדים לצאת ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, במורא גדול, באותו ובמופתים. מה לפנינו? יציאת מצרים. לשיעור הבא יש להביא בגדי הליכה (חגורות, נעליים, מקלות), מצה ומרור (אפשר לארגן במשותף, לא לכל אחד יש מצה בבית בשלב זה של השנה), להכין מראש מזוזות ומשקוף מצופים נייר, וצבע גואש אדום. להודיע לילדים: 'מחר נצטרף אל בני ישראל ביציאת מצרים', כדי ליצור מתח וסקרנות.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

חשוב לדעת! ליל מכת בכורות הוא הלילה בו הוקדשו כל הבכורות לה'. בפרק י"ג פסוק ב נאמר: **"קִדְּשׁ-לִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא".** רש"י מסביר: 'לי הוא' לעצמי קניות על ידי שהכיתי בכורי מצרים. מרגע זה הבכורים מוקדשים לעבודת ה'. כך היה זה בטקס כריתת הברית לרגלי הר סיני. נערי בני ישראל (כ"ד,ה) הקריבו קרבנות. הנערים הם הבכורות. וכך היה זה צריך להיות במשכן, לולא חטאו בני ישראל בחטא העגל, שאז קבלו הלויים את המינוי לעבודת המשכן. ולכן יש מצוה לפדות את הבכורות. המצוה כבר מופיעה להלן, פרק י"ג פסוקים י'-טז. הבכורות, המוקדשים לה', לא יעבדו במשכן, אלא ייפדו על ידי כהנים שאינם בכורות, כדי לעבוד במשכן³.

³ בכורות משבט לוי ממילא עובדים במשכן. לא ניתן לפדות דרכם.